

Karşılaştırmalı Bir Bakışla Ak Parti, Deva Partisi ve Gelecek Partisi Parti Programlarında Dış Politika Vizyonu*

Foreign Policy Vision in AK Party, DEVA Party and Gelecek Partisi Party Programs with a Comparative Perspective

Akif ÇARKÇI¹

Öz

Gelecek Partisi 12 Aralık 2019'da, DEVA Partisi (Demokrasi ve Atılım Partisi) ise 9 Mart 2020 yılında kurulmuşlar, her iki partinin kurucu genel başkanları da 14 Ağustos 2001 tarihinde kurulan ve yaklaşık 20 yıllık iktidar tecrübesi bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetlerinde dışişleri bakanı olarak görev almışlardır. Çalışmamızın ana eksenini; karşılaştırmalı bir bakış açısıyla üç siyasi partinin parti programında dış politika konusundaki temel yaklaşımlarının neler olduğunun ortaya konulması, siyasi partilerin dış politika vizyonlarındaki benzerlikler, farklılıklar veya ayrışmaların tespit edilmesi, Ak Parti'den ayrılarak ayrı birer siyasi parti haline gelen siyasi oluşumların muhalefet konumunda iken Ak Parti'den farklı bir dış politik perspektif belirleyip belirlemedikleri, belirledilerse nasıl bir vizyon geliştirdikleri gibi hususların araştırılmasıdır. Araştırmada yöntem olarak karşılaştırmalı metin analizi ve ilişiksel içerik analizi yöntemleri benimsenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Parti Programı, Dış Politika, Ak Parti, DEVA Partisi, Gelecek Partisi

Abstract

The Gelecek Partisi was founded on December 12, 2019, and the DEVA Partisi was established on March 9, 2020, and the founding leaders of both parties were the foreign ministers of the Justice and Development Party governments, which were established on August 14, 2001 and have nearly 20 years of experience in power. they took part. The main axis of our work is; revealing the basic approaches of the three political parties on foreign policy in their party programs with a comparative perspective, identifying the similarities, differences or divisions in the foreign policy visions of the political parties, while the political formations that became separate political parties by leaving the AK Party are in opposition whether they can determine different foreign policy perspective than, and if so, what kind of vision they developed. Comparative text analysis and relational content analysis methods were adopted as methods in the research.

Keywords: Party Program, Foreign Policy, Ak Party, DEVA Party, Gelecek Partisi

1. GİRİŞ

14 Ağustos 2001 tarihinde Recep Tayyip Erdoğan tarafından kurulan ve Türkiye'de 3 Kasım 2002 seçimlerinde iktidara gelen Ak Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) kurulduğu tarihten bu yana pek çok yerel ve genel seçimde diğer partilerden daha fazla oy alarak lider parti konumunu muhafaza etmiş olup "hakim parti" vasfıyla hâlihazırda yerel ve merkezi idaredeki iktidar gücünü korumaya devam etmektedir (Nebati,2020:18). Son yerel seçimlerde (31 Mart 2019) 1389 belediyenin 576'sını alan

Ak Parti son genel seçimlerde ise (24 Haziran 2018) toplam oyların % 42.49'unu alarak mecliste 295 sandalye elde etmiş ve 66. hükümeti kurarak yeniden iktidar olmuştur (www.ysk.gov.tr, 12.11.2020). Bazı yazarlara göre Ak Parti her ne kadar neoliberal politikalar ekseninde yapılmış bir siyasi parti olarak tanımlansa da, (Yavuz, 2010:7-12) kendisini siyasi kimlik bakımından muhafazakâr demokrat olarak tanımlayan Ak Parti (Akdoğan, 2003: 14-15) esasında milli görüş mirası üzerine kurulmuş bir siyasi partidir. Necmettin Erbakan'ın liderliğini yaptığı Fazilet Partisi'nden "yenilikçi kanat" şeklinde tanımlanan ve daha sonra Ak

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed. / Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ Akif ÇARKÇI

ORCID ID: 0000-0001-6522-7140

Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul, akif.carkci@gmail.com

Dr., University of Health Sciences, İstanbul, akif.carkci@gmail.com

Geliş Tarihi/Received : 15.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted : 18.07.2021

Çevrimiçi Yayın/Published : 18.07.2021

Makale Atıf Önerisi /Citation (APA):

Çarkçı, A. (2021). Karşılaştırmalı Bir Bakışla Ak Parti, Deva Partisi ve Gelecek Partisi Parti Programlarında Dış Politika Vizyonu. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 106- 116. DOI:10.47899/ijss.20213110

Parti'de aktif bir figür haline gelen Abdullah Gül gibi isimlerin de bulunduğu siyasi oluşum 14 Ağustos 2001 tarihinde liderliğini Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı Adalet ve Kalkınma Partisi şemsiyesi altında örgütlenerek yeni bir siyasi hareketin startını vermiştir (Zariç, 2016:233). 15 Temmuz 2016 Darbesi gibi olağanüstü bir dönemi halk desteği ile atlatan Ak Parti ve lideri Recep Tayyip Erdoğan, darbe girişimi karşısında iktidar gücünü elinde tutabilmiş, 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum neticesinde partili cumhurbaşkanı ve başkanlık sistemi diyebileceğimiz yeni sisteme ise 10 Temmuz 2018² tarihi itibarıyla geçilmiştir (Turan, 2018:60). Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile birlikte hem Ak Parti genel başkanlığı görevini hem de 11. Cumhurbaşkanlığı görevini hali hazırda icra etmektedir.

2014–2016 yılları arasında AK Parti Genel Başkanlığı ve Başbakanlık görevini sürdüren Ahmet Davutoğlu ise 2009–2014 yılları arasında Recep Tayyip Erdoğan tarafından kurulan 60. Hükümette Dışişleri Bakanlığı görevini yürütmüştür. Aynı zamanda uluslararası ilişkiler ve dış politika uzmanı olan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, 2003–2009 yılları arasında Erdoğan ve Gül'ün dış politika danışmanlığını da yapmıştır (www.gelecekkpartisi.net, 12.11.2020). Başbakanlık görevinden 22 Mayıs 2016 tarihinde istifa eden Ahmet Davutoğlu Erdoğan'la yaşadığı ihtilaf sonrasında 12 Aralık 2019'da Gelecek Partisi'ni kurdu. (www.yargitay.gov.tr/, 12.11.2020) Daha önce Ak Parti'de siyaset yapmış bazı siyasi figürlerin de dahil olduğu gelecek Partisi hem teorik hem de pratik anlamda dış politika deneyimi olan bir genel başkanın liderliğinde siyasi hayata dahil oldu. Uzunca bir dönem Ak Parti ve Ak Parti hükümetleri bünyesinde çeşitli üst düzey görevlerde bulunan, dış işleri bakanlığı ve başbakanlık görevi de dahil oldukça üst düzey görevlerde uzun yıllar kalan bir siyasi figürün Ak Parti'den ayrılarak başka bir siyasi parti kurması ve muhalefet pozisyonuna geçmesinin ardından Ak Parti hükümetlerinde önemli görevler üstlenen Ali Babacan'ın DEVA Partisini kurmasıyla Ak Parti'den ayrılarak partileşen siyasi hareket sayısı ikiye çıkmıştır.

9 Mart 2020 tarihinde kurulan DEVA Partisi'nin genel başkanı Ali Babacan da dış politika deneyimi olan bir siyasi figürdür. Ali Babacan Ak partinin kurucularından olup 58 ve 59. Hükümetler döneminde ekonomiden sorumlu devlet bakanlığı görevlerinde bulunmuş, 58. hükümette dış işleri bakanı olmuş, 2009 yılında ise yine Ak Parti hükümetinde başbakan yardımcılığı görevine getirilmiştir (https://devapartisi.org/, 12.11.2020). 8 Temmuz 2019

tarihinde Ak Parti'den istifa eden Ali Babacan 9 Mart 2020 tarihinde DEVA (Demokrasi ve Atılım Partisi) Partisi'ni kurmuştur (www.yargitay.gov.tr/ 2020). Böylece daha evvel Ak Parti'de siyaset yapan siyasi figürlerden oluşan parti sayısı ikiye yükselmiştir. Gerek DEVA gerekse Gelecek Partisi'nin bütün kadroları şüphesiz Ak Parti'de daha evvel siyaset yapmış kişilerden müteşekkil değildir. Ancak kurucu genel başkanları ve kimi siyasi figürlerin daha evvel Ak Parti'de, özellikle de Ak Parti hükümetleri döneminde üst düzey görevler almış olmaları incelemeye değer müstakil bir konudur. Ancak çalışmamızın konusu esas itibarıyla dış politika perspektifine dayandığı için Ak Parti döneminde dış politika alanında önemli görevlere getirilmiş, dış işleri bakanlığı, büyükelçilik yapmış isimlerin kendi partilerini kurduklarında partilerine yükledikleri dış politik misyon ve partilerinin temel metinlerindeki dış politik bakış açısı incelenmeye değer boyutlar içermektedir. Bu çalışmada inceleme alanı olarak partilerin dış politika alanındaki icraatlarından ziyade partilerin programlarında ortaya koydukları dış politika vizyonu ve dış politik bakış açıları ele alınmıştır. Araştırmada esas can alıcı nokta ise bir zamanlar Ak Parti içinde politika yapan ve dış politik görevlerde bulunan siyasi figürlerin daha sonra iktidar partisi karşısında muhalif konuma geçtiklerinde partilerine dış politik anlamda iktidar partisinden farklı olarak ne gibi bir misyon yüklemiş olduklarıdır. Mesela parti programlarında iktidar partisinden ortaya koyduğu dış politik vizyondan farklı olarak gerek DEVA Partisi'nde gerekse gelecek Partisi'nde yeni olan nedir? Esas araştırılmaya değer nokta budur. Zira henüz iktidar şansı yakalayamamış iki siyasi partinin henüz dış politika icraatı olmadığından üç partiyi de icraatları bakımından inceleme imkânı henüz bulunmadığından sadece partilerin temel metinleri olan parti programları³ üzerinden bir kıyaslama ve analiz yapma ihtiyacı duyulmuştur (Dündar, 2007:14). Ayrıca DEVA ve Gelecek Partilerinin genel başkanlarının Ak Parti çatısı altında çeşitli görevlerde göstermiş oldukları dış politik performans da çalışmanın kapsama alanı içinde değildir. Bu konu da bir başka çalışmanın konusu olarak değerlendirilerek araştırma sahası dışında tutulmuştur.

Çalışmada yöntem olarak karşılaştırmalı metin analizi benimsenmiş olup inceleme konusu olan siyasi partilerin parti programları elde edilmiş, bu metinler üzerinden basit söylem analizinin ve ilişkiyel içerik analizinin imkanları kullanılarak partilerin dış politik sahada ne türden bir vizyon ortaya koydukları ve dış politika perspektifi bakımından aralarındaki farklar incelenmeye ve mevcut veriler

² Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Sayısı: 1, Yayımlandığı Resmî Gazetenin Tarihi – Sayısı: 10/7/2018 – 30474

³ Siyasi partiler, politika belirleme işlevlerini, toplumun farklı kesimlerinin, birbirinden farklı, dağınık, talep istek ve tercihlerini

derleyip mevcut siyasi sisteme aktararak gerçekleştirirler. Siyasi partiler ilke ve hedeflerini ve bu hedefleri gerçekleştirecekleri plan ve programlarını yani en temel politikalarını topluma deklare ettikleri programları ile taahhüt ederler.

üzerinden parti programları karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

2. AK PARTİ PARTİ PROGRAMINDA DIŞ POLİTİKA

Ak Parti'nin parti programında dış politik vizyon jeopolitiğin önemine yapılan vurgu ile başlamaktadır. Parti programında; Türkiye'nin jeopolitik konumunun bölgesel iş birliği için bir çekim alanı oluşturacak potansiyele sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu potansiyelin başarıya dönüştürülebilmesi için uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkilerde jeopolitiğin akıllıca kullanılması gerektiği ifade edilmektedir (Ak Parti Programı, 2015:89). Bununla birlikte soğuk savaş sonrası dönemde askeri amaçlı ittifaklar yerine devletlerarası iş birliği projelerinin yükselişe geçtiği ve Türkiye'nin yeni güç merkezleriyle esnek ve çok eksenli ilişkilere girmesi gerektiği programda ifade edilen bir başka husustur (Ak Parti Programı, 2015:89).

Adalet ve Kalkınma Partisi parti programında gerçekçi, çıkar ilişkilerine dayalı, önyargılardan arınmış, başka ülkelerin toprak bütünlüğüne saygılı bir dış politika yaklaşımına sahip olduğunu ifade etmekte ve dış politikaya dair gözlemlerini şu şekilde sunmaktadır:

-Birincisi, Türk dış politikası uzun vadeli bir bakış açısıyla, bölgesel ve küresel ortama uygun şekilde yapılandırılmalıdır.

-Dış politikada karar alma süreçleri katılımcı bir düzene kavuşturulmalı, parlamento ve çeşitli toplumsal kesimler sürece dâhil edilmelidir.

-Dış politikada strateji geliştirme, senaryo analizi ve dış politika araçlarını geliştirme çalışmaları önem kazanmıştır. Bu kapsamda kamu kurumları bünyesinde araştırma merkezleri, üniversitelerde uluslararası ilişkiler bölümleriyle iş birliği ve dış politika enstitülerinin kurulması gibi çalışmalar yürütülmelidir (Ak Parti Programı, 2015:89-90).

Bu gözlemler çerçevesinde Ak parti dış politika alanında aşağıdaki politikaları izleyeceğini taahhüt etmiştir:

- Türkiye bölgesinde, ekonomi, demokrasi ve insan haklarına saygılı yapısıyla istikrar unsurudur. Bu özellikleriyle Türkiye kriz bölgelerinde çözüm odaklı somut politikalar üretecektir.
- Türkiye, komşularıyla diyaloga dayalı komşuluk ilişkileri kuracak, bölgesel barışa katkı sağlayacaktır. Benzer şekilde coğrafi ve tarihi yakınlık gereği Türkiye Avrupa ve Avrupa ülkeleriyle de yakınlaşma konusunda da gündemini taze tutacaktır. Ayrıca Türkiye AB ile olan ilişkilerinde birliğe üyelik şartlarını yerine getirmek için gayret edecektir (Ak Parti Programı, 2015: 90).
- Türkiye NATO ile olan ilişkilerini sürdürmekle birlikte Avrupa savunma stratejisi kapsamında oluşan

Avrupa Güvenlik ve Savunma konseptinde de hak ettiği yeri alacaktır. Türkiye ile dost ve müttefik ülkeler arasındaki iyi ilişkiler özellikle ekonomi, bilim, teknoloji, yatırım ve ticaret alanlarında gözetilecektir (Ak Parti Programı, 2015: 91).

- ABD ile geçmişte yürütülen savunma odaklı iş birliği yeni dönemde ekonomi, yatırım, bilim ve teknoloji alanlarında daha da yoğunlaştırılacaktır. Rusya ile Orta-Asya ve Kafkasya'da rekabet yerine iş birliğine dayalı ilişkiler sürdürülecektir. Komşumuz olan Yunanistan ile karşılıklı ekonomik çıkarlar gözetilecek, oluşacak güven ortamı sayesinde siyasi sorunların çözümü için de gerekli çözüm üretilecektir (Ak Parti Programı, 2015: 91).

- Ak Parti Kıbrıs sorununun çözümünde adadaki Türk halkının varlığının, kimliğinin ve kendi geleceğini tayin etme hakkının göz ardı edilemeyeceğini savunmakta, Kıbrıs Rum kesiminin Avrupa Birliği'ne alınmasının, sorunu daha da karmaşık hale getireceğine inanmaktadır (Ak Parti Programı, 2015: 91).

- Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile tarihi, kültürel ve sosyal yakınlığımız daha geniş iş birliği ve dayanışma zeminine taşınacaktır. Orta-Doğu'da ise akıtılan kan ve durmak bilmeyen savaşlar bizleri ve bütün dünyayı yakından rahatsız etmektedir. Ortadoğu'da barışın sağlanması için Ak parti gerekli girişimlerde bulunacaktır (Ak Parti Programı, 2015: 91).

- Ak Parti, Türkiye'nin İslam ülkeleriyle ilişkilerine özel önem vermektedir. İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ), uluslararası alanda daha saygın yer edinebilmesi ve inisiyatif alabilen dinamik bir yapıya kavuşturulması için çaba sarf edecek, İKÖ, Ekonomik ve Ticari İş birliği Dâimî Komitesi'nin (İSEDAK) faaliyetlerine daha somut içerik kazandırmaya çalışacaktır (Ak Parti Programı, 2015: 92).

- Soğuk savaşın sona ermesi ve Doğu Blokunun çöküşünden sonra önem kazanan Karadeniz Havzası stratejik önem kazanmıştır. Türkiye, Karadeniz Ekonomik İş birliği Teşkilatı'nın (KEİT), bölge ülkelerine vaat ettiği geniş potansiyelin harekete geçirilmesi için çaba sarf edilecektir (Ak Parti Programı, 2015: 92).

- Türk dış politikası Avrupa ve Atlantik yanında Avrasya eksenli bir politikanın da geliştirilmesi yolunda gayret edecektir. Buradan hareketle Ekonomik İş birliği Teşkilatı (ECO) çerçevesindeki faaliyet ve iş birliği güçlendirilecektir (Ak Parti Programı, 2015: 92).

- Türkiye Kafkasya konusunda soğuk savaş dönemi ortamını geride bırakarak bölgenin zengin yeraltı ve yer üstü kaynaklarının işlenmesi ve burada üretilecek değer çerçevesinde bölgenin Orta-Doğu ve Balkanlar'la ekonomik açıdan bütünleşmesine katkıda bulunmaya

çalışacaktır (Ak Parti Programı, 2015: 92).

- Çin ve Güney-Doğu Asya'daki ekonomilerle yakınlaşma sağlanacaktır. Buradaki potansiyelden Türkiye de yararlanacaktır.
- Ak Parti, Türkiye'nin Balkan politikasını gözden geçirecek, bölgedeki ülkelerle olan tarihi, kültürel ve ekonomik ilişkilerini yeniden yapılandıracaktır.
- Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının, buldukları ülkelerdeki haklarının daha fazla korunması için çaba sarf edecektir. Gerek o ülkelerde gerekse Türkiye'de karşılaştıkları sorunların ortadan kaldırılması için mevcut mekanizmaları daha etkin biçimde işletecek, gerekirse yeni mekanizmalar oluşturacaktır (Ak Parti Programı, 2015: 93).

3. DEVA PARTİSİ PARTİ PROGRAMINDA DIŞ POLİTİKA

DEVA Partisi, dış politikaya ilişkin perspektifini ya da vizyonunu dış politika ilkeleri ve dış politika gündemi başlıkları altında incelenmektedir. DEVA Partisi dış politika ilkelerini aşağıdaki gibi belirlemektedir.

DEVA Partisi Uluslararası ortamın belirsizlikler içinde bulunduğunu çalkantılı bir görünüm arz ettiğini ifade etmektedir. Bu duruma sebep olarak iktisadi eşitsizlik ve adalet yoksunluğu, siyaset ve ekonomideki ahlak ve şeffaflık eksikliği, uluslararası kurumların itibarlarını kaybetmeleri ve ahlaki bunalımlar gösterilmektedir. Soğuk savaş sonrasında uluslararası kurumlar aşınmış, ülkeler arasındaki denge sarsılmış, yeni bazı eksenler oluşmuştur. İnsan hakları ve demokrasi saldırı altında bulunmakta, insanlığın ortak faydaları neredeyse hiç dikkate alınmamaktadır (Deva Partisi Programı, 2020: 120).

Yakın bölgemizde ise, Suriye gibi ülkelerde iç savaşlar sürmekte, kimi ülkelerde ise istikrarsızlık sürekli artmaktadır. İyi yönetim ve eğitim alanlarındaki eksiklikler, çevre ülkelerdeki çöküşleri daha da hızlandırmaktadır. Bunların sonucu olarak terörizm, şiddet ve göç/mülteci sorunları, ayrıca ideolojik çatışmalar küresel ortamı daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu endişe verici ortam şüphesiz Türkiye'yi de yakından etkilemektedir (Deva Partisi Programı, 2020: 124).

DEVA Partisi'nin programına göre partinin dış politikasının iki önceliği bulunmaktadır: Bunlardan birincisi Türkiye'nin güvenliğini sağlamak, toprak bütünlüğünü korumak ikincisi ise ekonomi ve refahın büyütülmesidir. Bu bakış açısından hareketle diplomasi'nin daha güçlü biçimde yürütülmesi için ekonominin ve sosyal dokunun güçlendirilmesi gerekmektedir (Deva Partisi Programı, 2020: 125).

Ayrıca parti programına göre Türkiye Birleşmiş Milletler

Şartı'na, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi gibi temel belgelere, TBMM tarafından onaylanmış olan uluslararası sözleşmelere titizlikle bağlı kalacaktır. Zira Türkiye pek çok küresel ve bölgesel kuruluşta öncü, kurucu ortak veya gözlemci statüde bulunmuştur. Ayrıca Türkiye BMGK'ni daha katılımcı hale getirmek için gerekli girişimlerde bulunacaktır (Deva Partisi Programı, 2020: 125-126).

DEVA Partisi programına göre Türkiye müttefik ve komşularıyla iyi ilişkiler geliştirecek, komşularının iç işlerine karışmayacaktır. Karşılıklı ticaretin geliştirilmesi de bu iyi ilişkilerin bir başka boyutunu oluşturacaktır. Ayrıca diplomasi sadece ikili ilişkilerde değil, bölgesel ve uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan ihtilaflarda da kullanılacak sorunlar diplomasi yoluyla çözülecektir (Deva Partisi Programı, 2020: 126).

DEVA Partisi parti programında dış politika süreçlerinin çoğulcu olması gerektiğine inanmakta, bu konuda parlamentodan STK'lara, basın ve düşünce kuruluşlarından iktisadi aktörlere kadar geniş bir istişare alanı tesis edileceği ifade edilmektedir. Buna ek olarak programda M. Kemal Atatürk'ün yurtta sulh, cihanda sulh ilkesini bugünün koşulları içerisinde de benimseyeceklerini dile getirmektedirler. Bu bakış açısıyla parti dış politikada yapıcı, birleştirici ve milli bir politika belirleyecektir. Kurulacak dış politika enstitüleriyle bu politikalar pekiştirilecektir (Deva Partisi Programı, 2020: 126).

Yukarıda belirlenen ilkeler doğrultusunda DEVA Partisi NATO müttefikleri, AB'li ortakları ve Türk dünyası ile iyi ilişkiler geliştirecek, Kıbrıs Davası ve Yunanistan'a odaklanacaktır. Ayrıca ulusal güvenliğimizi tehdit eden Suriye ve Irak gibi bölgelerde acil ve çözüm odaklı politikalar üretilecektir. DEVA Partisi Filistin, Dağlık Karabağ ve Keşmir meselelerini ihmal etmemekte, bu sorunların çözümü için katkı sağlayacağını ifade etmektedir. AB üyeliği konusunda ise üyeliğin vazgeçilmez bir hedef olduğu parti programında ifade edilmektedir (Deva Partisi Programı, 2020: 127).

NATO konusunda DEVA Partisi ittifakın gerekliliğine ve devamlılığına inanmakta ancak Türkiye'nin bu ittifakta daha etkin yer almasını öngörmektedir. ABD ile ilişkilerde ise bölgesel konularda yeni diyalogların geliştirilmesi öngörülmekte ABD'nin FETÖ'ye verdiği desteğin kesilmesi için çalışılacağı ifade edilmektedir. Kıbrıs davası noktasında ise KKTC ile yakın diyalog içerisinde adada kalıcı barışın sağlanması için çözüm üretileceği ifade edilmekte ancak çözümün ne olacağına vurgu yapılmamaktadır. Yine parti programına göre Yunanistan ile iyi komşuluk hedefiyle, Ege'de yaşanan karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası, münhasır ekonomik bölge gibi konular üzerinde öteden beri süren temaslar devam ettirilecek, Batı Trakya'daki soydaşlarımızın sorunları da gündemde tutulacaktır (Deva

Partisi Programı, 2020: 127).

Doğu Akdeniz havzasındaki enerji kaynakları konusunda ise Deva Partisi hakkaniyetli çözüm peşinde olduklarını, bölgedeki, barış ve istikrara katkı sağlayacaklarını ifade etmektedir. Rusya ile de dengeli ilişkiler kurulması ve Türk Dünyası ile olan ilişkilere özel önem verileceği parti programında belirtilmektedir. Bu anlamda *“Türksoy, Türk Keneşi, TÜRKPA, Türk Dünyası Üniversiteler Birliği gibi oluşumları ve Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA’yı daha etkin ve verimli kılacağız”* denilerek uluslararası kurumların daha etkin çalışmaya teşvik edileceği ifade edilmektedir(Deva Partisi Programı, 2020: 128).

Yurtdışında yaşayan Türklerle ilgili olarak ise DEVA Partisi aşağıdaki öngörülerini paylaşmaktadır:

“Yurtdışında yaşayan ve ülkemizin asli bir parçası olarak kabul ettiğimiz vatandaşlarımızın anavatanları ile olan başta dil ve kültür olmak üzere çok boyutlu bağlarının korunmasını ana hedef olarak koyuyoruz. Yaşadıkları ülkelerde toplumsal hayatın siyaset, eğitim, bilim, kültür ve ticaret gibi farklı alanlarına eşit düzeyde ve yüksek seviyede aktif katılımlarının teşvik edilmesine öncelik veriyoruz. Bu vatandaşlarımızın karşı karşıya buldukları İslam karşıtı ve yabancı düşmanı ortamın ortadan kaldırılması için ev sahibi ülkelerin resmi ve sivil unsurları nezdinde çok yönlü girişim ve faaliyetlerde bulunacağız. Bütüncül, kapsayıcı, tutarlı, uygulanabilir, çözüm odaklı ve yaşadıkları ülke ve toplumlarla ilişki ve işbirliğini destekleyen, uzun vadeli, siyaset üstü, ulusal ve uluslararası hukuka saygılı bir politika geliştireceğiz. Bu politikamızı güncel siyasi gündemler üzerinden şekillendirmeyecek, diasporamızı iç politika gündemine göre asla araçsallaştırmayacağız. Devletimizin yurt dışındaki vatandaşlarımıza olan anayasal sorumluluğunu azami derecede yerine getirmesini hedefleyeceğiz. Kamu hizmetleri, eğitim, kültür, hukuk, aile, dinî hizmetler, ekonomi, sivil toplum ve medya gibi alanları kapsayıcı ve sivil toplum ve kanaat önderleriyle işbirliği içerisinde politikalar takip edeceğiz. Bu alanda faaliyet gösteren kurumlarımızın, kapsayıcı, sürdürülebilir, bütüncül ve birbiriyle koordineli bir şekilde yeniden yapılandırılması sağlayacağız” (Deva Partisi Programı, 2020: 129).

DEVA Partisi parti programında Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin devamının savunulduğu ifade edilmekte, çözüm için diplomatik siyasi girişimlerin öncelikli olduğu vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Irak'ın da toprak bütünlüğüne de saygı duyulacağı da ifade edilmekte Irak hükümeti ve Irak Kürt Bölgesel Yönetimi ile ikili ilişkiler geliştirileceği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca İran ile geleneksel komşuluk ilişkisinin devam ettirileceği

ifade edilmekte, ABD'nin İran'a uyguladığı yaptırımların doğru olmadığı programda dile getirilmektedir (Deva Partisi Programı, 2020: 130).

Kafkasya konusunda ise Deva Partisi 2008 yılında Türkiye tarafından önerilmiş olan Kafkasya İstikrar ve İş Birliği Platformu girişimini canlandıracağını vadedmekte, Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarındaki işgaline bir an evvel son verilmesi için Minsk Grubu çerçevesindeki ve diğer gayretlere destek verileceği ifade edilmektedir (Deva Partisi Programı, 2020: 130).

Partinin programında Balkanlarla ilişkiler konusunda tarihsel, insani ve coğrafi ilişkilerimize uygun olarak çok taraflı forumların geliştirileceği öngörülmekte, Filistin meselesinde ise İsrail'in işgalci tutumundan vazgeçmesi gerektiği ifade edilmekte, 1967 sınırları içinde bağımsız Filistin devletinin kurulması öngörülmektedir (Deva Partisi Programı, 2020: 130-131).

Deva Partisi Afrika konusunda parti programında şunu ifade etmektedir:

“Afrika politikamızı, ticaret, beşeri kalkınma, insani yardım, yoksulluğa karşı mücadele, alt yapı yatırımları, kapsayıcı kurumlar yaratma aracılığıyla çatışma çözümü ve uzlaşma temelinde yürüteceğiz. Yükselen bir kıta olarak gördüğümüz Afrika'daki temsilciliklerimizi çok daha etkin ve verimli bir şekilde kullanacağız.” (Deva Partisi Programı, 2020: 131)

4. GELECEK PARTİSİ PARTİ PROGRAMINDA DIŞ POLİTİKA

Gelecek Partisi parti programında dış politika bölümüne dış politika ve milli savunma başlığı ile giriş yapılmaktadır. Gelecek Partisi parti programında dış politika meselesine uluslararası düzenin genel görünümü ortaya konularak başlanmaktadır.

Gelecek Partisi programında soğuk savaş sonrası döneme vurgu yapılmakta, iletişim devrimi, küreselleşme, büyük göç hareketleri gibi büyük ölçekli olayların düzen fikrini yok ettiği vurgulanmaktadır. Soğuk savaş sonrası dönemde yaşanan bazı gelişmelere parti programında yer verilmekte bazı meseleler şu şekilde ele alınmaktadır.

SSCB dağıldıktan sonra Orta Avrupa ve Doğu Asya kuşağı arasında onlarca devlet kurulmuş, Abhazya, Osetya ve Karabağ gibi bölgelerde kırılganlık devam etmektedir (Gelecek Partisi Programı, 2019:116).

2001 yılında ABD'de yaşanan 11 Eylül olayları sonrasında uluslararası düzende hukuk ve özgürlükler yara almıştır. Öte yandan 2008 yılında yaşanan küresel kriz sonrasında Brexit süreci gelişmiş ve küresel ekonomide korumacı refleks artmıştır (Gelecek Partisi Programı, 2019:116).

Arap baharı sonrasında ise bölgesel ölçekli krizler baş göstermiş, kitlesel göçler başlamış, ulusal bölgesel ve küresel düzen unsurlarının altyapıları sarsılmış, uluslararası siyasi düzende çeşitli değişimler yaşanmıştır. Örneğin çift kutuplu düzen sona ermiş, çoklu güçler dengesi ortaya çıkmıştır. BM önemini kaybetmiş, AB, NATO, İKÖ, KİK ve AL gibi bölgesel ölçekli birliklerin etkisi azalmıştır. Bazı ulus devletler çözülme devresine girmiş, popülist politik eğilimler baş göstermiş, küresel ekonomik düzende ise uluslararası mal ve para akışkanlığının yönü değişmiş, başta DTÖ olmak üzere çeşitli örgütlerin etkisi azalmış, enerji üzerindeki rekabet artmış, bölgesel ekonomik entegrasyon daralmıştır (Gelecek Partisi Programı, 2019:118).

Uluslararası kültürel düzende ise yerel kültürler öne çıkmış, Avrupa merkezli kültür başka bölgelere yayılmaya başlamış tarihin sonu tezi ciddi sarsıntı geçirmiştir. Politik krizler sonrasında ise ırkçılık, İslamofobia antisemitizm artış göstermiştir (Gelecek Partisi Programı, 2019:119).

Bütün bu gelişmeler ışığında Türkiye dış politik vizyonunu, komşularla entegrasyon, küresel güçlere karşı denge, bölgesel etkinlik, uluslararası örgütlere etkin katılım yeni dış politika alanlarına açılım gibi 2000'li yılların başında belirlediği ilkeleri revize ederek gözden geçirmelidir (Gelecek Partisi Programı, 2019:118).

Uluslararası konjonktürün aldığı görünüm karşısında ülkeler ya da devletler farklı dış politik tepkiler vermektedirler. Bu, gelişmeler karşısında bazen anlık tepkiler vermek, bazen riskten kaçınmak için statik konumda kalmak, bazen de bütüncül bir bakış açısıyla rasyonel bir tutum sergilemek şeklinde gerçekleşmektedir. Parti programına göre günöbirlik refleks geliştiren ülkeler dış politikada başarısız olmakta rasyonel davranan ve hadiselere bütüncül bakanlar ise kazançlı çıkmaktadırlar. Bu bakış açısıyla Türkiye'nin de refleksif dış politik ataklarla rasyonel tutum arasında gidip geldiği ifade edilmektedir. Öte yandan Türkiye'nin stratejik bir bakış açısıyla bütüncül bir dış politika yapılanmasına ihtiyacının bulunduğu parti programında vurgulanmaktadır. Böylece özellikle bölgesel politikalarda Türkiye barışçıl diplomasi araçları ve arabuluculuk mekanizmaları ile düzen kurucu bir rol üstlenmiş olacaktır. Sonraki adımda ise Türkiye'nin daha evvel geliştirdiği ikili yüksek düzeyli stratejik iş birliği mekanizmaları hayata geçirilerek işlevsel politikaların önü açılmış olacaktır. Türkiye bütün bu atılımlar sayesinde ekonomisini güçlendirecek demokrasisini derinleştirecek ve güçlü bir ülke haline gelecektir. Dış politikada uzun vadeli çıkarları önemseyen Türkiye, içe kapanmacılıktan kendisini kurtaran ve dış politik çıkarlarını iç çatışmalardan uzak tutan bir vizyonla 21. yy'daki yerini alacaktır. Ancak bu vizyonun altının doldurulması için dış politikada iletişim

dilinin değiştirilmesi gerekmektedir. Zira dış politikada popülist dil ülkemizi zorda bırakmakta suni krizler üretmektedir. Kurumsal yenilenmeye dönük olarak ise dış politika yapım sürecinde karar alma mekanizmaları demokratikleşecek dış politik girişimler kişiselleşmeden kurtarılacaktır. TBMM, STK'lar bu süreçte devreye sokulacak, meclis dış politika komisyonu etkin hale getirilecektir. Bu anlamda dış işleri bakanlığı da yeniden yapılandırılacak, özel bir uzmanlaşma programı hayata geçirilecek, kariyer memuru alımında şeffaflık ve denge sağlanacaktır (Gelecek Partisi Programı, 2019:119-122).

Parti programının devamında Gelecek Partisi'nin dış politikada çok boyutlu ve esnek bir yaklaşımı benimsediği, ülkenin özgül ağırlığının hissedildiği bir dış politika yaklaşımı sergileyeceği ifade edilmektedir. Uluslararası ortamda Türkiye'nin çıkarlarını itibarlı ve istikrarlı bir dış politik yaklaşım ile koruyacağını ifade eden Gelecek Partisi programı, 21. yy'ın getirdiği fırsatları Türkiye'nin bir kazanımı olarak gördüklerini kaydetmektedir. Çoklu güçler dengesine uyum politikası izleyecek olan Gelecek Partisi, geleneksel ittifakları güncellemeyi, yeni açılımları da ihmal etmemeyi öncelemektedir. Bu bağlamda mesela Suriye konusunda bir araya gelebilen güçlerin Ukrayna konusunda farklı bir tutum içerisine girebildiği öne sürülmektedir. Bu bağlamda Türkiye tek bir güçle ilişki geliştirmek yerine çoklu denge stratejisini gözetmelidir. 11 Eylül olaylarından sonra Türkiye'nin etrafında bölgesel anlamda oluşan yeni kriz merkezleri karşısında takınılacak tutum bu perspektifle yeniden gözden geçirilmek durumundadır (Gelecek Partisi Programı, 2019:123-124).

Gelecek Partisi, Türkiye'nin AB üyeliği hedefini koruması gerektiğine inanmakta AB demokrasi standartlarını önemsemektedir. Ayrıca gümrük birliği anlaşmasının ekonomik çıkarlarımızın yükseltilmesi için gerekli olduğu ifade edilmektedir. ABD ile olan ilişkilerin ise soğuk savaş sonrasında kurumsallaşmadığı, bunun temel sebebinin Türkiye'nin güvenlik kaygıları ile ABD'nin küresel güvenlik stratejisinin bazı konularda çatışma içerisinde olduğu ifade edilmektedir. Bu anlamda ABD ile sadece güvenlik konusunda değil kültürel alanda ve ekonomik sahada da çok boyutlu ilişkiler geliştirilmesi gerektiği parti programında vurgulanmaktadır. Rusya ile olan ilişkilerde ise soğuk savaş dönemi anlayışları bir kenara bırakılmalı, ikili ilişkiler, Avrasya eksenli ilişkiler ve Karadeniz havzası esas alınarak ilişkiler yeniden yapılandırılmalıdır. Ayrıca Rusya ile olan ilişkilerde bölgesel kriz merkezlerindeki gerilimlerin azaltılması bir hedef olarak belirlenmelidir (Gelecek Partisi Programı, 2019:125-126).

Gelecek Partisi Parti Programında bölgesel diplomasi başlığı altında Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinin coğrafi yakınlık ve tarihi bağ bakımından Türkiye için stratejik önemde

olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte özellikle yakın komşuların toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygılı bir dış politika belirleneceği belirtilmektedir. Yakın komşularla geliştirilecek ilişkilerde Gelecek Partisi dört temel hedef belirlemektedir. Bunlardan birincisi yakın bölgemizdeki çatışmaların dindirilmesi ve Türkiye'nin sınır güvenliğinin sağlanması, ikincisi bütün Ortadoğu halklarını kapsayacak bir bölgesel düzen anlayışının yerleştirilmesi, üçüncüsü yakın bölgedeki toplumlarla kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, sonuncusu ise Türkiye'nin yakın bölgesinde çatışmaların dindirilmesi ve kültürel etkileşimin artırılması için gerekli çabanın sarf edilmesidir. Bu bağlamda ülkedeki, vatandaşların yakın bölgede bulunan Kürt, Arap, Türk vb. akrabalarıyla yakın ilişkiye geçmesi sağlanacaktır. Hem Irak'taki bölgesel Kürt yönetimi hem de Kerkük vb yerlerdeki Türkmenlerle yakın ilişki içerisine girilmesi ön görülmektedir. Dördüncü unsur olarak ise bölge dışı askeri müdahalelerin azaltılması için bölgesel iş birliğinin artırılmasıdır. Bu anlamda bölgedeki İslam İşbirliği Teşkilatı gibi örgütler ile daha etkili ilişkiler geliştirilecektir (Gelecek Partisi Programı, 2019:129-132).

Kıbrıs konusunda ise orada yaşayan Türklerin ada üzerindeki haklarının ve varlığının korunması esas alınacak, Kıbrıs meselesinin halli için kalıcı bir çözüm ortaya koyulacaktır. Ayrıca Doğu Akdeniz enerji kaynakları üzerinde Kıbrıs'ın var olan haklarının gözetilmesi ve diğer hak sahipleri ile jeopolitik anlamda yeni bir dinamik geliştirilmesi sağlanacaktır (Gelecek Partisi Programı, 2019:132).

Partinin Balkan Politikası ise programda şu şekilde yer almaktadır:

“Balkanlar, Partimiz için hem tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğumuz bir bölge hem de Avrupa'ya açılan kapımız olması açısından en temel stratejik alanlarımızdan biridir. Öncelikle Balkanlardaki akraba ve tarihdaşlarımızın huzurunun korunması ve 1990'ların acı dolu sahnelerinin tekrar yaşanmaması için gereken her türlü tedbirin alınmasını sağlayan bir politika benimseyeceğiz. Partimiz; Balkanlardaki etnik, mezhebi ve dini farklılıkların tekrar kırılganlık kaynağı olmaması için çok dinli, çok dilli ve çok kültürlü yapının esenlik ve güvenlik düzeni içinde korunması gerektiğine inanmaktadır. Öte yandan bütün bölge ülkeleriyle olan ikili ilişkilerimizi geliştirmek yanında bölgede ekonomik entegrasyonu ve karşılıklı ekonomik etkileşimi teşvik eden projeler geliştireceğiz. Bu bağlamda, ülkemizin Balkanlardaki kalkınma ve güvenlik çalışmalarına desteğinin güçlü bir şekilde devam etmesini öngörüyoruz” (Gelecek Partisi Programı, 2019:132).

Gelecek Partisi Kafkasya konusunda ise kültürel ve

ekonomik işbirliğine dayalı çok yönlü bir perspektif sunmaktadır. Azerbaycan'la iyi ilişkilerin geliştirilmesi Ermenistan'la normalleşmenin sağlanması, ülkelerin toprak bütünlüğüne saygıyı esas alan bir siyasal perspektifle bölgeye yaklaşılması öngörülmektedir. Ayrıca kapı komşumuz Gürcistan'la da ticari ve kültürel anlamda iyi niyete dayalı ilişkiler gerçekleştirilmesi öngörülmektedir (Gelecek Partisi Programı, 2019:133).

Ortaasya ülkeleriyle geliştirilecek ilişkilerin stratejik boyutu yeni enerji kaynakları ve yeni ticaret yolları şeklinde belirmektedir. Türkiye bu konumdan yararlanmalıdır. Ayrıca Türk konseyinin etkili hale getirilmesi, TİKA'nın faaliyetlerinin artırılması da bölgeye dönük bir başka hedef olacaktır. Ortaasya Türki cumhuriyetleriyle ticari ilişkilerin ise henüz istenen düzeyde olmadığı parti programında belirtilmekte, eğitim ve kültür alanında da atılacak büyük adımlar olduğu ifade edilmektedir. Bütün bunları kapsayan bir Ortaasya stratejisinin oluşturulması ise partinin temel hedefleri arasında sayılmaktadır (Gelecek Partisi Programı, 2019:133-134).

Gelecek Partisi Türk Diasporasını da yeterince önemsemekte diasporanın her türlü hakkının uluslararası düzlemde savunulması için Yurt Dışı Türkler Başkanlığının yeniden yapılandırılmasını öngörmektedir. Bu konuda özellikle eğitim ve kültür konusunda dış politik hamlelere ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir (Gelecek Partisi Programı, 2019:135).

Parti programında Afrika konusu ise hatırı sayılır bir yer işgal etmekte, programda Afrika politikası hakkında ise şu öngörülerde bulunmaktadır:

“Küresel ekonomi-politiğin son yıllarda özel bir ilgi gösterdiği Afrika'da, ülkemizin 2000'li yıllarda başlattığı Afrika açılımını güncelleyerek derinleştireceğiz. Türkiye'nin bu yükselen ve hâlâ birçok açıdan bakir sayılabilecek ekonomik bölgede hak ettiği konuma ulaşması gerektiğini düşünüyoruz. Afrika perspektifimizin temelinde; bölgedeki krizleri derinleştirmek yerine insani bir bakışa, yardımlara ve yatırımlara odaklanarak ilişkilerimizde sürekliliği sağlamak bulunmaktadır. Kıtaya yönelik kurumsal kaliteyi artıracak kalkınma ve eğitici faaliyetler, teknoloji transferleri, ortak projeler ve karşılıklı iş birliği anlaşmaları yoluyla Afrika ülkeleri ile yeni çalışma alanlarının oluşturulmasını kolaylaştıracacağız. Afrika ülkelerinde faaliyet gösteren resmî kurumlarımız ve STK'larımızın koordinasyon ve eşgüdümünü artırmak için yeni platformlar inşa edeceğiz. Bu bağlamda; Afrika yatırımlarını koordine edecek, Afrika'nın ticari potansiyelini doğru değerlendirecek bir planlama yapacağız. Bu amaçla, “Afrika Özel Temsilciliği”

kuracağız ve bu kurum üzerinden Afrika'ya yönelik tüm faaliyetler koordine edilecektir” (Gelecek Partisi Programı, 2019:135) denilmektedir.

Güney Asya bölgesi için parti programında Pakistan ve Afganistan'la ikili iyi ilişkilerin devamı öngörülmekte, Keşmir sorununun diplomatik yollarla çözümü için girişimde bulunulacağı ifade edilmekte BM'ye bu anlamda görev düştüğü ifade edilmektedir. Hindistan ile ise özellikle dış ticaret sahasında ilişkilerin derinleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. ASEAN üyesi ülkelerle de ticaret ve ilişkinin geliştirilmesinin temel hedeflerden birisi olduğu vurgulanmaktadır. Çin'le olan ilişkilerde ise Çin'de Türkiye aleyhine gelişen atmosferin olumluya çevrilmesi hedeflenmektedir. Doğu Türkistan'da bulunan soydaş ve dindaşlarımızın haklarının ihlalinin önüne geçmek için İslam ülkeleri ile birlikte hareket edileceği ifade edilmektedir (Gelecek Partisi Programı, 2019:136-137).

Küresel Yönetişim Başkanı altında Gelecek Partisi BMGK'nın aldığı kararların şaibeli olduğunu karar alma mekanizmalarının yanlış işlediğini ifade etmektedir. Çeşitli konvansiyonlar oluşturarak bu yanlış mekanizmanın daha doğru çalışması için çözümün G20 kapsamında ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu anlamda G20 daha kurumsal bir kimlik kazanmalı, daha aktif rol almalıdır (Gelecek Partisi Programı, 2019:140).

5. PARTİLERİN DIŞ POLİTİK VİZYONLARININ KİYASLANMASI

Ak Parti'nin parti programında dış politika kısmı altıncı bölüm olarak yer almış, dış politika bahsine 4,5 sayfalık bir alan ayrılmıştır. Gelecek Partisinin parti programında ise dış politika bahsi sekizinci bölüm olarak yer almış, dış politika konusu milli savunma ile birlikte işlenmiş, böylece 24 sayfalık bir yer işgal etmiştir. DEVA Partisinin parti programında ise dış politika konusu bölüm numarası verilmeksizin yer almış, programın tamamı içerisinde 8 sayfalık bir yer işgal etmektedir.

Bu açıdan bakıldığında parti programları içinde en uzun dış politika faslı 24 sayfa ile Gelecek Partisinin programında yer almaktadır. Bunu 8 sayfa ile DEVA Partisi takip etmekte, Ak Parti ise dış politika konusuna 4,5 sayfa alan ayırmıştır. Tabii olarak burada partilerin dış politikaya az veya çok yer ayırmış olmaları dış politikaya verdikleri önemin bir göstergesi değildir. Ancak yaptığımız inceleme sonucunda şu ortaya çıkmıştır ki Gelecek Partisi'nin parti programında dış politika meselesi detaylı olarak ele alınmış Türkiye'nin dış politik panoramasına ilişkin olarak

neredeyse eksik bir konu bırakılmamıştır. Gelecek Partisi'nin parti programında dış politika konusunun bu kadar detaylı şekilde ele alınması ve neredeyse ağıdalı bir entelektüel-akademik dil kullanılmış olması partinin kurucu genel başkanının akademik çalışmalarının dış politika üzerine yoğunlaşması ile ilgili olabilir.⁴

Partilerin programlarında ortaya konulan dış politik vizyona bakıldığında bazı konularda benzer düşüncelere bazı konularda ise ayrı fikirlere sahip oldukları görülmektedir. Mesela Türkiye'nin AB üyeliği konusunda Ak Parti tam üyelik gibi bir hedefi benimsemekle Gelecek Partisi ve DEVA Partisi AB üyeliğini bir siyasi hedef olarak parti programına almıştır. Ak Parti parti programının pek çok yerinde AB standartlarını yakalamayı ve AB gibi kurumlarla olan ilişkiyi ulusal çıkarlar doğrultusunda sürdürmeyi bir hedef olarak tayin ederken tam üyelik konusunda herhangi bir taahhütte bulunmamakta ya da bunu hedef olarak göstermemektedir. Bu anlamda Ak Parti ana gövdesinden kopan her iki parti AB üyeliğini bir hedef olarak görürken Ak Parti bu konuda net bir tavır takınmamakta sadece AB standartlarına vurgu yapmaktadır.

NATO konusunda DEVA Partisi NATO üyeliğinin devamından yana olduklarını ancak NATO'nun taahhütlerini yerine getirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Gelecek Partisi ise Türkiye'nin NATO içindeki yerinin sağlamlaşması ve etkinliğinin geliştirilmesi için çaba sarf edeceğini ifade etmektedir. Ak Parti programında ise NATO konusu “Türkiye'nin NATO bünyesinde bugüne kadar ortaya koyduğu katkıya paralel olarak, yeni “Avrupa Savunma Stratejisi” çerçevesinde oluşturulan “Avrupa Güvenlik ve Savunma Kavramı” (AGSK) içinde hak ettiği yeri alması yolundaki çabaları sürdürecektir.” şeklinde ele alınmakta dolayısıyla her üç partinin benzer yaklaşımlara sahip olduğu söylenebilir.

Kıbrıs konusunda ise Ak Parti, adadaki Türklerin varlığının, kimliğinin korunması vurgusu yaparak her iki devletin ortak iradesi ile çözüme gidilmesi gerektiği üzerine yoğunlaşmakta, programda sorun çözülmeden Rum kesiminin AB üyeliğinin gerçekleşmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kıbrıs konusunda Gelecek Partisi de parti programında net bir çözüm sunmamakta Ak parti ile benzer ifadeleri kullanmaktadır. DEVA partisinin de Kıbrıs meselesi hakkındaki öngörüsü diğer iki partiden farklı değildir. Dolayısıyla Kıbrıs konusunda her iki partinin de parti programları baz alındığında benzer düşüncelere sahip olduğu görülmektedir.

ABD ile ilişkiler konusunda ise Ak Parti savunmaya ilişkin

⁴ Gelecek Partisi genel Başkanı Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu siyasi kimliğinin yanı sıra aynı zamanda akademik bir kimliğe sahiptir. Ahmet Davutoğlu Ak Parti hükümetleri döneminde dışişleri bakanlığı yapmış

olmasının yanında aynı zamanda uluslararası ilişkiler profesörü olup “Stratejik Derinlik” isimli kitabın da yazarıdır.

ABD ile süregelen işbirliğinin devamından yana olup bunun yatırımlar, sanayi ve teknoloji alanında da geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Gelecek Partisi programında ABD ile olan ilişkiler daha detaylı tanımlanmış olup ABD'nin küresel güvenlik stratejisi le Türkiye'nin bölgesel güvenlik stratejisinin çatıştığı ifade edilmekte, ABD ile sadece güvenlik ve savunma bazlı değil ekonomik ve kültürel ilişkilerin de artırılması gerektiği ifade edilmektedir. DEVA partisi ise ABD konusunda sorun odaklı yaklaşım geliştirmekte, ABD kongresinin Türkiye aleyhine alacağı kararların engellenmesi, FETÖ ile mücadelede destek alınması ve ABD'nin İsrail ve Kudüs konusundaki tutumunun değiştirilmesi gerektiği vurgusu yapılmaktadır. Dolayısıyla her üç parti de aslında benzer yaklaşımlar içerisinde olmakla birlikte DEVA partisi daha sorun ve çözüm odaklı olarak meseleye yaklaşmakta Gelecek Partisi bir parça daha meseleye stratejik bakmakta Ak Parti ise kısa bir değinme ile konuyu geçmektedir.

Balkanlar konusunda Ak parti programında sadece bir cümlede Balkanlar konusuna vurgu yapılmakta, orada Ortadoğu ve Balkanların ekonomik açıdan bütünleşmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. DEVA Partisi programında ise balkanlar bölgesinin çatışmadan arındırılmasına katkı vurgusu yapılmakta meseleye uzun bir yer ayrılmamaktadır. Gelecek Partisi programında ise Balkanlar yaklaşık bir sayfalık yer bulmakta, oradaki soydaş ve dindaşlarımızla ilişki geliştirme, bölgesel çatışmanın azaltılması gibi konulara değinilmektedir. Konu ve vurgu bakımından DEVA ve Gelecek Partisinin Balkanlara bakışı benzeşmekte Ak Parti ise kısa bir değinme ile detaya inmemektedir.

Ortaasya Türki Cumhuriyetleri konusunda Ak Parti'nin parti programında, Ortaasya ile olan kültürel, sosyal ve tarihi yakınlığımıza rağmen beklenen ilişki düzeyine ulaşamadığı ifade edilmekte bölgeyle daha fazla ilgilenilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. DEVA Partisi programında ise Türk dünyasıyla yakından ilgilenileceği, Türksoy, Türk Keneşi, TÜRKPA, Türk Dünyası Üniversiteler Birliği gibi oluşumların ve Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA'nın daha etkin ve verimli kılınması öngörülmektedir. Gelecek Partisi'nin dış politika vizyonunda Ortaasya biraz daha fazla yer tutmakta, özellikle tarihi, dini sosyal bağlara vurgu yapılmakta, bölgedeki yeni ticaret yolları ve enerji kaynaklarının zenginliklerinden Türkiye'nin daha fazla yararlanması öngörülmekte, dış ticaretin geliştirilmesi için daha fazla gayret gösterileceği ifade edilmektedir. Ortaasya konusunda Gelecek Partisi'nin stratejik bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.

Kuzey Afrika ile olan münasebetler konusunda en geniş bölümün Gelecek Partisi programında ayrıldığı görülmektedir. Daha evvel parti programındaki dış politik

vizyon ele alınırken işlendiği gibi Gelecek Partisi parti programında Kuzey Afrika'ya dört açıdan bakmış, bunların arasında bölgesel çatışmaların azaltılması, bölgeyle iyi ticari ve kültürel ilişkiler geliştirilmesi, bölgeye yapılacak dış askeri müdahalelere engel olunması gibi hususlar bulunmaktadır. Ak Parti Parti programında ise Kuzey Afrika konusunda herhangi bir değinide bulunulmadığı gibi Afrika'ya da müstakil bir yer ayrılmamıştır. DEVA Partisi'nin parti programında ise

“Afrika politikamızı, ticaret, beşeri kalkınma, insani yardım, yoksulluğa karşı mücadele, alt yapı yatırımları, kapsayıcı kurumlar yaratma aracılığıyla çatışma çözümü ve uzlaşma temelinde yürüteceğiz. Yükselen bir kıta olarak gördüğümüz Afrika'daki temsilciliklerimizi çok daha etkin ve verimli bir şekilde kullanacağız.” denilerek Afrika için müstakil bir paragraf ayrıldığı görülmektedir.

DEVA Partisi Afrika politikasını 6 başlıkta ele alarak Afrika'ya özel bir önem vereceğini, bölgeyi yükselen bir değer olarak gördüğünü ifade etmektedir.

Suriye meselesi için DEVA partisi parti programında müstakil paragraf ayırmış olup, burada aşağıdaki ifadeleri kullanmaktadır:

“Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin korunmasını savunuyoruz. Suriye'de kalıcı çözümün, tüm etnik ve dini grupların, Suriye yönetiminde temsili ve doğal kaynaklarından adil bir şekilde faydalanmasından geçtiğine olan inancımız tamdır. Bunun öncelikle siyasi ve diplomatik yöntemlerle sağlanacağına inanıyoruz. Dolayısıyla, siyasi-diplomatik çözümün bütün taraflarıyla yapıcı ve gerçekçi bir diyalog sürdürmemizin Türkiye'nin ulusal güvenliği ve çıkarları ile uyumlu bir sonuca ulaşılmasına yardımcı olacağını düşünüyoruz. Böylelikle Türkiye'nin, Adana Protokolü uyarınca kendisine tanınmış olan haklardan istifade ile, Suriye ile potansiyel terör tehdidinin bertaraf edilmesi yönünde işbirliği imkanına kavuşacağını öngörüyoruz.”

Gelecek Partisi Parti programında ise Suriye meselesi için müstakil bir başlık açılmamış olup Suriye'deki Kürt, Türk ve Arap akrabalarla iyi ilişkiler geliştirilmesi, kültürel ve sosyal alışverişin geliştirilmesi, Suriye'de iç çatışmanın durdurulması için diplomatik girişimlerde bulunulması, Suriye'nin Kuzeyinden gelecek dış tehdidin bertaraf edilmesi gibi hususlar dağınık vaziyette işlenmiştir. Ak Parti programında Suriye konusunda özel bir değinmede bulunulmadığı görülmektedir. Oysaki Ak Partinin parti programını revize ettiği 2015 yılında Suriye'de iç savaş halen devam etmektedir.

6. SONUÇ

Görüldüğü gibi partilerin programlarında dış politika

konusunda en detaylı bölüm Gelecek Partisi tarafından hazırlanmış, parti programında hem stratejik bir bakış açısı getirilmiş hem de kimi başlıklar altında somut olarak hangi adımların atılması gerektiği işlenmiştir. Ancak Gelecek Partisi parti programında dış politika konusu oldukça akademik bir yaklaşımla ele alınmış kimi zaman üstü kapalı ifadeler kullanılarak pratikte hangi adımların atılacağı ihmal edilmiştir. Yine de dış politika konusunda Gelecek Partisi'nin bu detaylı programının anlaşılır ve derinlikli olduğu ifade edilebilir. Özellikle meselelere bazı noktalarda stratejik yönetim ilkeleri, sentez ve analiz gibi sosyal bilim teknikleriyle bakılmış olması parti programındaki vurguların değerini artırmaktadır.

DEVA Partisi programı ise dış politika daha somut ve daha açık ele alınmış olup bazı konular kısa değiniler halinde işlenmiş, Gelecek Partisi programındaki kadar detaya inilmediği görülmüştür. Mesela Kıbrıs konusunda net bir çözüm önerilmemiş olması buna örnek olarak gösterilebilir. DEVA Partisi'nin programında dış politikaya ayrılan yer bu anlamda Gelecek Partisinininkinden daha az, Ak Parti'ninkinden daha fazladır.

DEVA Partisi dış politikada öncelik olarak güvenlik, refah ve demokrasi vurgusu yaparken, Ak Parti'de bölgesel ve küresel konjonktür vurgusu, karar verme sürecinin demokratikleştirilmesi gibi önceliklere yer vermiştir. Gelecek Partisi ise dış politika önceliği olarak bütüncül stratejik yenilenme, rasyonel diplomasi, etkin kurumsallaşma ve çoklu güçler dengesine uyum gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Bu anlamda Gelecek Partisi programının dış politika önceliklerinin daha farklı bir bakış açısıyla ele alındığı ifade edilebilir. Gelecek Partisi parti programında öncelikle dış politik güncel görünüme dair bazı temel tespitlerde bulunulmuş öneri ve teklifler bunların üzerine bina edilmiştir. DEVA Partisi programında da yer yer bölgesel ve küresel görünüme dair güncel tespitler yapılmışsa da Gelecek Partisinininki kadar derinlikli olmadığı anlaşılmaktadır. Ak Parti'nin dış politik vizyonuna programda uzunca bir yer ayrıldığından yani meseleler daha özet biçimde işlenmiş olduğundan detaylı tespit ve analizler yapılmadığı görülmektedir.

Ak Parti'den ayrılarak partileşen DEVA ve Gelecek Partilerinin Ak Parti'den farklı olarak dış politika konusunda ne söylediği konusuna gelince mesela Kıbrıs gibi temel meselelerde benzer yaklaşımlara sahip oldukları, AB tam üyeliği konusunda DEVA ve Gelecek Partilerinin Ak Parti'den farklı düşündüğü ortaya çıkmaktadır. Tabii olarak bu tespitler parti programlarındaki ifadeler esas alınarak yapılmaktadır. Ortaasya, Afrika ve ABD ile olan ilişkilerde çok bariz tutum farkları göze çarpmamakta, ABD ile olan ilişkilerde güvenlik ve savunmadan çok ticaret ve kültürün öne çıkarılması her

üç parti tarafından da öngörülmektedir. Diğer taraftan Ak Parti tarafından çoğu zaman dile getirilen İsrail ve Filistin meselelerine ilişkin olarak DEVA ve Gelecek Partilerinin programlarında müstakil yer ayrılmış olması ancak Ak Parti programında bu konuda herhangi bir kayıt bulunamaması şaşırtıcıdır. Mesela bu konuda Gelecek Partisi 1967 sınırlarına ve BM ilkelerine vurgu yaparken DEVA Partisi ise benzer yaklaşım sergilemiş ABD ve İsrail'in mevcut Filistin politikasını parti programında eleştirmiştir.

Son olarak şunu ifade etmek yerinde olacaktır. Ak Parti programında dış politika vurgusunun kısa tutulmuş olması Gelecek Partisi ve DEVA Partisinin detaylı olarak değindiği ama Ak partinin değinmediği konulara Ak Partinin önem vermediği anlamına gelmemelidir. Partiler programlarında yer vermedikleri ama pratikte karşılına çıkan sorunlar karşısında da derinlikli tepkiler verebilmektedirler. Ancak çalışmamızda her üç siyasi partinin de programları esas alındığından bu üçlü kıyaslamada Ak Parti programının dış politik vizyon sunma ve sorun alanlarını detaylandırma bakımından yetersiz kaldığı düşüncesi öne çıkmaktadır. Belki de bunun sebebi Ak Parti programı yazılırken DEVA ve Gelecek Partisinin henüz siyasi hayattaki yerini almamış olmasıdır. Bu gerçek dikkate alındığında DEVA ve Gelecek Partisinin programlarının Ak Parti programındaki eksiklikler göz önüne alınarak hazırlandığı bir varsayım olarak öne sürülebilir. Parti Programlarının partilerin en temel politik tercihlerini yansıttığını göz önüne alırsak parti programlarındaki eksikliklerin ilgili partinin bazı konuları gündemine almadığı düşüncesi oluşabilir. Eğer parti programları bu düşünce ile kaleme alınıyor bazı konular değişen konjonktür gereği programda yer almıyorsa bu tercihin de parti programlarında açıkça ifade edilmesi beklenir.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, Yalçın. (2003). *Muhafazakâr Demokrasi*. Ankara: Ak Parti
- Ak Parti, (2015). *Parti Programı*, Ankara.
- Dündar, B. (2007). *Atatürk Dönemi Siyasi Parti Programlarının Karşılaştırmalı Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- DEVA Partisi (2020). *Parti Programı*, Ankara.
- DEVA Partisi, <https://devapartisi.org/uyeler/listeleme/alibabacan>, (12.11.2020)
- Gelecek Partisi, (2019). *Parti Programı*, Ankara
- Gelecek Partisi, <https://gelecekpartisi.net/parti/genel-baskan/>, (12.11.2020)
- Nebati, Nurettin. (2020). *Hakim Parti Sistemi ve Türkiye'nin*

- İlk Hakim Partisi Olarak Ak Parti. İstanbul: İşaret Yayınları. 2.11.2020)
- Turan, A. Menaf. (2018). Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. *Social Sciences Research Journal*, Volume 7, Issue 3, 42-91
- Yavuz, Hakan. (2010). Ak Parti Toplumsal Dönüşümün Yeni Aktörleri, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yargıtay C.B.,[https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1597,\(1](https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1597,(1)
- Yargıtay C.B., <https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1573,12.11,2020>)
- YSK, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>, (12.11.2020)
- Zariç, Sami. (2016). Türk Siyasal Hayatında Milli Görüş Hareketinin Tarihsel Gelişimi Işığında Milli Görüş İle Adalet Ve Kalkınma Partisi Arasındaki İdeolojik Farklılıklar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 38, s. 228-243.

© 2020 & 2021 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).